

โรงเรียน

ที่ท่านยังไม่รู้จัก

พจนานุกรมวิเศษ

โรงเรียน ที่ท่านยังไม่รู้จัก

พุทธทาสภิกขุ

โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก

พุทธทาสภิกขุ

แสดง ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๓

จัดพิมพ์โดย

กองทุนศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์

กองทุนห้องสมุดศาลาจำปรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์

กองทุนเสถียรธรรม เสถียรธรรมสถาน

ท่านผู้ใดเห็นคุณค่าของหนังสือนี้

ประสงค์จะช่วยเผยแพร่เป็นธรรมทาน

ติดต่อโดยตรงได้ที่

ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์

อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทร.๕๘๓-๔๒๔๓, ๕๘๔-๓๐๗๔

อาสาสมัครจัดทำต้นฉบับคอมพิวเตอร์ : ธนินชา-พนิต-พินดา เสือวรรณศรี
ภาพเขียนปกและภาพประกอบ โดย สมชาย วัชรสมบัติ - ศิลปินกลุ่มธรรม

แม่พิมพ์ โดย สุเนตรฟิล์ม โทร.๘๐๓-๒๒๔๙

พิมพ์ที่ บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง จำกัด โทร.๕๘๓-๙๐๐๑, ๕๘๔-๒๒๔๑

Dhammaintrend ร่วมเผยแพร่และแบ่งปันเป็นธรรมทาน

โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก

พุทธทาสภิกขุ

สิ่งที่ท่านทั้งหลายไม่รู้จัก

ท่านสาธุชนผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

การบรรยายประจำวันเสาร์ตามปกติในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายเรื่อง“สิ่งที่ท่านทั้งหลายไม่รู้จัก” ต่อไปตามเดิม บรรยายมาก็เรื่องแล้วก็นับดูเอง แต่มันยังไม่หมด ก็ต้องบรรยายต่อไปอีก ในฐานะเป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก สิ่งที่ท่านทั้งหลายไม่รู้จัก ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อว่า “โรงเรียนที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก”

โรงเรียนที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก

โรงเรียนอะไรกัน

ขอให้คำนวณดูเองว่า เมื่อไม่รู้จัก แล้วมันจะได้เข้าเรียนอย่างไรเล่า มันก็ไม่ได้เข้าเรียน มันก็ไม่ได้เป็นนักเรียน มันก็เป็นคนป่า คนที่ไม่รู้อะไร เหมือนกับคนที่ไม่ได้เข้าโรงเรียน

ท่านทั้งหลายก็ถือว่าได้เข้าโรงเรียน ได้เรียนจบกันหลายๆ ชั้นมาแล้วทั้งนั้น มันก็จริง นั่นเป็นโรงเรียนที่ท่านทั้งหลายรู้จัก ได้เข้าเรียน เรียนจบแล้ว และได้ประกาศนียบัตรอะไรมาบ้างแล้ว

แต่ยังมีโรงเรียนที่ตึกว่านั่น ประเสริฐกว่านั้น ที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก ก็เลยไม่ได้เข้า จนตายก็จะไม่ได้เข้าด้วยซ้ำไป โรงเรียนที่ว่านี้เป็นโรงเรียนอะไรกัน

โรงเรียนของพระธรรม โรงเรียนของพระพุทธเจ้า

โรงเรียนของธรรมชาติ

โรงเรียนที่ว่านี้ เป็นโรงเรียนของพระธรรม หรือเป็นโรงเรียนของพระพุทธเจ้าก็ได้ หรือเป็นโรงเรียนของธรรมชาติก็ได้อีกนั่นแหละ โรงเรียนเหล่านี้ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก ไม่ได้มีการเข้าเรียนโดยตั้งอกตั้งใจหรือเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมือนกับโรงเรียนชนิดที่รู้จัก

เราต้องรู้จักโรงเรียนชนิดนี้กันเสียที แล้วก็ได้เข้าเรียน แล้วก็ได้จบการเรียน จะได้ผลเหลือประมาณ คือจะดับทุกข์ได้ จะเป็นสาวกที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าได้ ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นี่คือประโยชน์ของโรงเรียนชนิดนี้

โรงเรียนนี้มีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง
ตำหนุตำตาของท่านทั้งหลาย
แต่ท่านก็ไม่รู้จัก

แล้วมันก็น่าหัวอย่างยิ่ง นำหัวเหลือประมาณ ที่ว่าโรงเรียนชนิดนี้มันมีอยู่ทั่วไปๆ ทุกหนทุกแห่ง ตำหนุตำตาท่านทั้งหลาย จนไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรแล้ว แต่ท่านก็ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน เพราะว่าไม่รู้จัก โรงเรียนนี้คือโรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก โรงเรียนของพระธรรมโรงเรียนของพระพุทธเจ้า โรงเรียนของธรรมชาติ เรียนได้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน แล้วก็เรียนรู้อีก ชนิดที่โรงเรียนตามธรรมดาสามัญนี้ไม่ได้สอน ไม่รู้ แล้วไม่ได้เรียน

ขอให้เราได้เข้าโรงเรียนดังที่กล่าวนี้กันเถิด เป็นโรงเรียนของพระธรรม เป็นโรงเรียนของพระพุทธเจ้าพระองค์จริง เป็นโรงเรียนของธรรมชาติ ถ้ากล่าวกันอย่างธรรมดาสามัญ มันเป็นโรงเรียนของธรรมชาติ จัดโดยธรรมชาติ ไม่เก็บค่าเล่าเรียน

เรียนที่ไหน ? - เรียนเมื่อไร ? - เรียนอย่างไร ?

เอาละ ทีนี้เราก็จะดูกันพิจารณากันตามลำดับ ว่ามันเป็นอย่างไร ตั้งปัญหาขึ้นมา ๓ ข้อ พึงดูให้ดี ๆ ว่า “เรียนที่ไหน” แล้วก็ “เรียนเมื่อไร” แล้วก็ “เรียนอย่างไร” จะเข้าเรียนในโรงเรียนของพระธรรมนี้ จะเรียนกันที่ไหน เรียนเมื่อไร แล้วก็เรียนอย่างไร หรือโดยวิธีใด

โรงเรียน ..... ที่ท่านยังไม่รู้จัก

เรียนที่ไหน ?

๑. เรียนทั่วทั้งโลก

จะพูดในข้อแรกก่อนว่า “เรียนที่ไหน” โรงเรียนนี้มีทั่วทั้งโลก ทุกห้วงแห่ง ไม่ยกเว้นที่ไหน อย่างที่พูดมาแล้วว่า มันตำหนุตำตาท่านทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา ก็ไม่รู้จัก ต้องพูดว่าทั้งโลกทั้งจักรวาลนี้มันเป็นโรงเรียน คนไม่รู้จัก ก็ไม่ได้เรียน แล้วก็เรียนไม่เป็นด้วย เรียนให้รู้ว่าโลกนี้เป็นอย่างไร

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องโลก, เรื่องเหตุให้เกิดโลก เรื่องความดับสนิทของโลก เรื่องทางให้ถึงความดับสนิทของโลก ตถาคตบัญญัติไว้ในร่างกาย ที่ยาวประมาณวาหนึ่ง ที่ยังเป็นๆ ยังไม่ได้ตายเป็นซากศพ

ในร่างกายที่ยังเป็นๆ อยู่นี้ มีโลก, มีเหตุให้เกิดโลก, มีความดับสนิทแห่งโลก, มีทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลก มีทั้งโลกมีทั่วโลก มันก็อยู่ในกายของคนเป็นๆ ที่ยาววาหนึ่ง

แต่ว่าไอ้คนโง่บวมโง่มันไม่เห็น มันไม่เรียน ไม่รู้จักว่าเรียนที่ไหน ไม่รู้ว่าโลกอยู่ที่ไหน พระพุทธเจ้าท่านให้เรียนที่ “โลก” ที่โลกทั้ง ๔ ความหมายนะมีในตัวคน ไม่ว่าที่ไหนในโลก เรียนได้ทั้งนั้น จะรู้เรื่องโลกที่ว่ามันทั้งนั้น

๒. เรียนในบ้านในเมือง

ที่นี่ ถ้ามันยังโง่สัก ลดลงมาอีกหน่อย ก็เรียนในบ้านเมืองทุกหนทุกแห่ง ก็สามารถที่จะรู้เรื่องทุกข์, เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์,

เรื่องความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, เรื่องทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์

ทุกบ้านทุกเมืองมันมีให้เห็น แต่มันไม่มีตาที่จะดู มันตาบอด มันมองไม่เห็น มันไม่เห็นความเป็นทุกข์ธรรมดาที่มีอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง ไม่เห็นกิเลสตัณหาที่ทำให้เป็นทุกข์กันทั่วบ้านทั่วเมือง

ไปดูสิ ตรงไหนก็ได้ บ้านไหนเมืองไหนก็ตาม ที่ตรงไหนก็ได้ ของเมือง มันมีกิเลสของคน มันมีความทุกข์ที่เกิดมาจากกิเลส แล้วมีคนที่ทนทุกข์อยู่ แล้วคนก็ไม่เห็น มันดูไม่เป็น มันก็ไม่เห็น

๓. เรียนในครอบครัว

ที่นี่ ถ้ามันยังกว้างไปนัก สำหรับคนโง่ ก็เขียนให้มันแคบ เข้ามาอีกหน่อย ก็**เรียนในครอบครัว** ครอบครัวใครก็คนนั้น เรียนในครอบครัวนั้น

ในครอบครัวนั้นมันมีอะไรใหม่ มีกิเลสใหม่ มีความทุกข์ใหม่ มีการเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา หัวเราะ-ร้องไห้ หัวเราะ-ร้องไห้ อยู่ตลอดเวลาใหม่ ในครอบครัวของใคร คนนั้นก็เรียนสิ ทำไม่ไม่เรียนล่ะ แคบเข้ามาเต็มทีแล้ว...ในครอบครัว

๔. เรียนในครัว

ที่นี่ก็จะบอกให้มันง่ายขึ้นไปอีก ถ้าในครอบครัวหรือในนั้น ไม่รู้จัก ก็**เรียนในครัว** ในครัวที่ไปนั่งกินข้าวทุกวันนะ เรียนให้ดี ๆ

เถอะ เรียนให้รู้เถอะ มันทำผิดทำถูกอย่างไร กินอาหารอร่อยไม่อร่อยอย่างไร มันทะเลาะกับอาหารอย่างไร มันขี้ใจ มันดีใจ มันยุ่งไปหมดอย่างไร หาความสงบสุขไม่ได้ แม้ในครัว อะไรๆ มันก็เป็นความขัดข้อง ไม่เป็นไปตามที่หวังที่พอใจไปเสียหมด

คำโบราณนำคิดนำศึกษา

“เคราะห์ร้ายมาก จนก้อนเส้ากลายเป็นเสื่อ”

คำกล่าวแต่โบราณมีอยู่คำหนึ่ง ที่น่าจะเอามาคิดนึกศึกษา หรือเอามาไว้ในใจว่ามันเป็นคนเคราะห์ร้ายมาก “เคราะห์ร้ายมาก จนก้อนเส้าทุก ๆ ก้อนกลายเป็นเสื่อไปหมด” ก้อนเส้าในครัวไฟในครัวนั้น ทุกก้อนกลายเป็นเสื่อไปหมด มันกัดเจ้าของ ทำความยุ่งยากลำบากทรมานให้เจ้าของ

ในเรื่องการกินอาหาร การปรุงอาหารอะไรต่างๆ เหล่านี้ มันทำความยุ่งยากให้กับเจ้าของไปหมดในครัวนั้นแหละเป็นโรงเรียนของพระธรรม เดี่ยวดีใจ เดี่ยวเสียใจ คำนี้อร่อย อ้อ..ก็ดีใจ คำนี้ไม่อร่อย ก็นึกแข่งอยู่ในใจ อันนี้เค็มไปบ้าง อันนี้เปรี้ยวไปบ้าง ไม่รู้จัก“เช่นนั้นเอง”เสียเลย ก็เลยทะเลาะกับลิ้น ทะเลาะกับอาหารที่กิน นี่ในครัวนะ

โรงเรียนที่อยู่ในครัว ก็ไม่รู้จัก ก็เลยไม่ได้เข้า ทั้งที่เข้าครัว กินข้าวทุกวัน ก็ไม่ได้เข้าโรงเรียนของพระธรรม คือครัวที่สอนให้รู้จักทำจิตใจให้ปกติ ไม่นินดี ไม่นินร้าย “เช่นนั้นเอง”ได้ ไม่มีปัญหา

๕. เรียนในส้วม

ที่นี่ มันยังกว้างไปนัก เขยิบให้แคบเข้ามาอีกหน่อย **เรียนในส้วม**นั้น ห้องส้วมเล็กๆ ที่เข้าไปนั่งนั่นแหละ ขอให้ทำให้ดี ทำให้ถูกต้องเถอะ มันก็กลายเป็นโรงเรียน

พอเข้าไปในห้องส้วม จิตมันเป็นสมาธิโดยธรรมชาติไม่มากก็น้อย จะคิดนึกพิจารณาอะไรก็ได้

มันก็ไม่เอาละ จิตใจเลื่อนลอยไปที่ไหนไม่รู้ มันได้ทะเลาะกันกับก้อนอุจจาระนั้นแหละ มีปัญหาอย่างนั้นมีปัญหาอย่างนี้ ไม่มีความพอใจถูกต้องแต่ประการใด

ไม่มีความถูกต้องจนตลอดเวลาที่อยู่ในห้องเล็กๆ นั้น ทำผิดจนมีโรคภัยไข้เจ็บนี้ก็มาก ไม่ได้ศึกษาเรื่องที่จะศึกษาได้ในห้องส้วม ซึ่งความเป็นปฏิปถา หรือความไม่ปฏิปถา ความไม่ต้องปฏิปถา ความไม่ต้องรู้สึกว่าเป็นปฏิปถา ความเป็นเช่นนั้นเอง

นี่โรงเรียน โรงเรียนอย่างยิ่ง โรงเรียนที่จะทำให้รู้จัก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปฏิปถา อสุภัง... อะไรต่างๆ

๖. เรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง

คราวนี้ก็เล็กลงมาอีกว่า **คนแต่ละคนๆ** นะเป็นโรงเรียนเราเกี่ยวข้องกับผู้ใด เกี่ยวข้องกับบุคคลใด บุคคลนั้นเป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาให้รู้จักเขาให้เป็นอย่างดี จนปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องทุกอย่างทุกประการ

เรียนรู้อะไรของคน เรื่องศิลปะของคน เรื่องปัญหาของคน ทุกๆ อย่างที่มันเกี่ยวกับคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือคนที่มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา แต่ความใจมันมีมาก มันเกี่ยวข้องกันขนาดเป็นผิวเป็นเมือกกัน มันก็ยังเข้าใจกันไม่ได้

คิดดูสิ เข้าโรงเรียนอะไรกันอย่างนี้ เกี่ยวข้องขนาดเป็นสามีภรรยาแล้วมันยังเข้าใจกันไม่ได้ เห็นแก่ตัวขึ้นมา มันก็ทะเลาะวิวาทมันก็กัดกันแล้วมันก็หย่ากันเพราะมันไม่ได้เข้าโรงเรียนชนิดนี้คือในบุคคลผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่รู้จักทุกอย่างทุกประการที่มันเนื่องกันอยู่บางทีถึงกับไม่รู้ว่าเป็นสามีภรรยาเพื่อประโยชน์อะไรก็ไม่รู้ ไม่ได้ทำให้ตรงตามความมุ่งหมาย เกี่ยวข้องกันเสียเปล่าๆ

๗. เรียนกับสิ่งของที่เกี่ยวข้อง

ที่แคบลงไปอีกก็คือ **สิ่งที่เราเกี่ยวข้อง** อะไรที่เราเกี่ยวข้องไม่ใช่คนละทีนี่ เป็นสิ่งของ

สิ่งของนานาสารพัดอย่าง ที่มี ที่ใช้ ที่เก็บไว้ ที่เกี่ยวข้องอยู่สิ่งนั้นๆ เราก็ไม่รู้จัก เราก็ยังไม่รู้จักถึงกับที่ว่าจะไม่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ยังเกิดความทุกข์หรือลำบากเกี่ยวกับการมี เกี่ยวกับการเก็บ การรักษา การใช้สอย ไม่รู้จัก

นี่เรียกว่าเป็นโรงเรียนเหมือนกัน บรรดาเพื่อนมนุษย์ทุกคนที่เกี่ยวข้อง ตัวมันนี่เป็นโรงเรียนที่เราต้องเรียน สิ่งทั้งหลายที่เราเกี่ยวข้องก็เป็นโรงเรียนที่เราต้องเรียน ต้องรู้จัก

โรงเรียน .....

ที่ทำงานยังไม่รู้จัก

๘. เรียนที่ตัวเอง

ที่นี้แคบเข้ามาอีก ตัวเองนั่นแหละคือโรงเรียน ตัวเองๆ คือโรงเรียน ฟังไม่ดีก็ไม่เข้าใจหรอก เพราะมันไม่รู้จักตัวเอง ถ้ารู้จักตัวเองถูกต้องสมบูรณ์ถึงที่สุด ก็เป็นพระอรหันต์

ตลอดเวลาที่มันยังไม่รู้จักตัวเองมันก็มีปัญหา มันจัดการกับตัวเองไม่ถูกต้อง ชีวิตนี้มันก็เป็นหมาที่กัดเจ้าของ ฟังดูดีๆ เป็น “หมาที่กัดเจ้าของ”

ไม่รู้จักตัวเอง จัดการกับตัวเองไม่ถูกต้อง

ชีวิตก็กลายเป็นหมาที่กัดเจ้าของ

ใครเคยเห็นบ้าง หมาตัวไหนกัดเจ้าของ แต่หมาตัวนี้แหละ จะกัดเจ้าของ คือคนโง่ที่ไม่รู้จักตัวเอง ว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไร เพื่ออะไร โดยอย่างไร ชีวิตนั้นกลายเป็น “หมาที่กัดเจ้าของ”

ชีวิตนั้นมันจะกัดเจ้าของ ถ้าไม่รู้จักตัวเองอย่างถูกต้อง เต็มด้วยความรักกัด เต็มด้วยความโกรธกัด เต็มด้วยความเกลียดกัด เต็มด้วยความกลัวกัด เต็มความตื่นเต็นวุ่นวายกัด เต็มความวิตกกังวลกัด เต็มความอาลัยอาวรณ์กัด เต็มความอิจฉาริษยากัด เต็มความหวังกัด เต็มความหึงกัด สารพัดอย่างที่ว่าชีวิตนี้มันจะกัดเจ้าของ เพราะมันไม่รู้ธรรมชาติของมันไม่ได้เข้าโรงเรียนของพระธรรม

ให้มันเรียนจบมหาวิทยาลัยในโลก ทุกๆ โรงเรียน ทุกๆ มหาวิทยาลัยแล้วมันก็ยังไม่รู้ ยังไม่รู้เพราะมันไม่ได้เรียนเรื่องนี้ ต้องเรียนโดยตรงจากตัวชีวิตจิตใจ ควบคุมกิเลสไว้ได้ด้วยสติ

บรรเทากิเลสเสียได้ด้วยปัญญา ถ้าอย่างนี้แล้วตัวเองจะรู้จักตัวเอง จะปฏิบัติถูกต้องทุกอย่างทุกประการต่อตัวเองชีวิตนี้ก็ไม่กั๊กเจ้าของ จำไว้ให้ดี ๆ ถ้าใครไม่ได้เข้าโรงเรียนที่ว่านี้นะ ชีวิตจะกั๊กเจ้าของไปทุกอย่างทุกประการ เต็มหัวเราะ เต็มร้องไห้ เต็มดีใจ เต็มเสียใจ เต็มอย่างนั้นเต็มอย่างนี้ สารพัดอย่าง

นี่ก็ตัวเองแล้วนะ ชีวิตหรือตัวเองนั้นะเป็นโรงเรียน ฟังไม่ถูก ก็จะไปเรียนอย่างไร ถ้าตัวชีวิตเป็นโรงเรียนเสียเอง จะไปเรียนกันที่ไหน มันก็ยิ่งฟังไม่ถูก จิตใจ..ส่วนที่เป็นจิตใจ จงศึกษาตัวเอง จงรู้จักตัวเอง จงควบคุมตัวเอง จงพัฒนาตัวเอง จนไม่มีปัญหา นี้เรียกว่าเรียนจบในโรงเรียนของพระธรรม คือเรียนที่ตัวเอง

๙. เรียนที่อาการ ๓๒

ที่นี้ก็พูดให้มันชัดไปเสียเลย ให้คนที่เข้าใจยาก เข้าใจได้บ้าง ว่าเรียนที่อาการ ๓๒ นั้นแหละ เรียนที่ผม, ขน, เล็บ, ฟัน, หนัง, เนื้อ, เอ็น, กระดูก... อะไรทุกอย่าง อาการ ๓๒ ท่องกันได้อยู่แล้ว เรียนที่อาการ ๓๒ ให้อาการ ๓๒ นั้นเป็นตัวโรงเรียน จิตนี้มันเรียน แล้วมันจะรู้จักหมดทั้งอาการ ๓๒

แล้วก็เรียนรู้จักเลยไปถึงธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อะไรต่างๆ ครบทุกอย่าง ซึ่งมันเนื่องอยู่กับอาการ ๓๒ แม้จะเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เป็นธาตุอื่น ไม่ใช่รูปธาตุ แต่มันก็เนื่องกัน อยู่กับอาการ ๓๒

นี่เรียนเรื่องอาการ ๓๒ จะรู้จักชีวิตชนิดที่จะไม่มีความ
มิดมนอะไรอีกต่อไป บางคนก็ท่อง“อาการ ๓๒” ได้นะ แต่ก็ไม้รู้ว่า
มันเป็นอะไร อย่งไร ท่องได้แต่ชื่อ ว่าได้แต่ชื่อ เรียกว่าไปยึดมัน
ถือมันแต่ละอย่งๆ นั้นว่าเป็นตัวตนของตน เป็นตัวฉันเป็นของฉัน
เป็นตัวกูเป็นของกู นี่คนไม้ได้เข้าโรงเรียนเป็นอย่งนี้
เท่านี้ก็จะพอแล้วที่ว่า เรียนที่ไหน ?

ทบทวนอีกที...เรียนที่ไหน

ทบทวนอีกที่ว่า.....
เรียนทั้งโลกทั่วโลกก็เรียนได้
เรียนในบ้านเมือง เฉพาะบ้านใดเมืองใดก็ได้
เรียนเฉพาะในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งก็ได้ เรียนที่
ครอบครัว
เรียนในห้องครัว
เรียนในห้องส้วม
เรียนกับบุคคลเกี่ยวกับบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้ององกับเรา เรียน
ให้มันรู้ให้เต็มที่เลย
เรียนกับสิ่งของที่เรามีอยู่ ใช้อยู่ เกี่ยวข้องอยู่
เรียนกับตัวเอง ตัวเองคนเดียว ตัวเองลำพัง ตัวเองฝ่าย
เดียวก็เรียนได้ กระทั่งแยกเรียนทีละอย่ง เรียนเรื่องอาการ ๓๒
เรื่อยๆ ไป

นี่เรียกว่าได้เข้าโรงเรียนของพระธรรม โรงเรียนของพระพุทธเจ้า โรงเรียนของธรรมชาติ แต่ว่าเป็นโรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก ขอภัยสักหน่อยเถอะ ینگี่มากน้อยก็ไปดูเอาเองเถอะ มัน เป็นโรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก โรงเรียนที่ตำหุดำตาอยู่ตลอดเวลา ก็ ไม่มีโอกาสที่จะเรียน ไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้ นี่จริงหรือไม่จริง โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก ซึ่งเรียนได้ทุกหนทุกแห่ง ทั้งข้างนอกทั้งข้างใน ทั้ง อย่างหยาบ ทั้งอย่างละเอียด เรียนได้หมด

เรียนเมื่อไร ?

๑. เรียนเมื่อมีอิริยาบถ ยืน-เดิน-นั่ง-นอน

ที่นี้ก็มาถึงตอนที่ ๒ ที่ว่าเรียนเมื่อไร เรียนเมื่อไร ตาม ธรรมดาที่พูดกันอยู่มาก รู้จักกันดีก็ว่า **เรียนเมื่อมีอิริยาบถยืน, เดิน, นั่ง, นอน**

ยืน-เดิน-นั่ง-นอน เรียนให้รู้ว่ามันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวกู ไม่ใช่ตัวกูยืน-เดิน-นั่ง-นอน ไม่มีตัวกูที่ยืนเดินนั่งนอน มีแต่ร่างกายรวมกับจิตใจด้วยกันนะมันทำอิริยาบถ มันเปลี่ยนเป็น อิริยาบถ มีอิริยาบถต่างๆ

เมื่อมันมีอิริยาบถเดินก็เรียกว่า สักว่าอิริยาบถเดิน ไม่ใช่ตนเดิน ไม่ใช่กูเดิน ยืนก็เหมือนกัน ไม่ใช่ตัวกูยืน นั่งก็เหมือนกัน นอนก็เหมือนกัน ให้เห็นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงของอิริยาบถของกายและใจ คือของนามและรูป ไม่มีตัวตน

โ ร ง เ ร ย น ที่ท่านยังไม่รู้จัก

พุทธศาสนามีเพียง ๒ เรื่อง กายกับใจ หรือรูปกับนาม

ไม่มีเรื่องที่ ๓ คือตัวตน

ข้อนี้จำไว้ให้ดี ๆ ว่า ในพุทธศาสนา นั้นมีเพียง ๒ เรื่อง คือ เรื่องกายกับเรื่องใจ ๒ เรื่อง ไม่มีเรื่องที่ ๓ คือเรื่องตัวตน เรื่องตัวตานั้นไม่มี แต่มีสำหรับคนโง่คิดเอาเอง เลยได้เป็น ๓ เรื่อง แล้วก็โง่ไปจนกว่าจะฉลาด ฉลาดจนถึงว่า “อ้าว! ใต้เรื่องที่ ๓ มันไม่มีนี้ โง่ไปเองนี่” มันก็เหลือแต่ ๒ เรื่องคือร่างกายกับจิตใจ

ในส่วนของที่เป็นร่างกาย ร่างกายแท้ๆ มันก็มีระบบประสาท รู้สึกๆ ทำหน้าที่ของมันได้ ลำพังกายแท้ๆ มันก็ทำได้ กายแท้ๆ รับอารมณ์ได้ ตา, หู, จมูกเหล่านี้ มีระบบประสาท มันไม่ถึงจิตใจ ยังไม่เกี่ยวกับจิตใจ มันก็รับอารมณ์ได้ รู้อารมณ์ได้

ที่นี้พอจิตใจเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย มันยิ่งรู้มากขึ้น ลึกซึ้งละเอียดขึ้น ใจ ไม่ต้องเป็นตัวตนอะไร เป็น“ใจ” หรือ“จิต” หรือ“มโน” แล้วแต่จะเรียก ตามธรรมชาติมันก็รู้สึกได้ รู้จักได้ จำได้ คิดได้ตามลำพังของสิ่งที่เรียกว่า“ใจ”

เพราะฉะนั้นมีแต่ ๒ เรื่องก็พอแล้ว คือเรื่องกายกับใจ ที่เรียกเป็นศัพท์แสงหน่อยก็ว่ามีแต่“รูป”และ“นาม”ไม่ต้องมีอัตตา-ตัวตน ไม่ต้องมีอาตมัน ไม่ต้องมีซีโว ไม่ต้องมีเจตภูต ไม่ต้องมีปุรุสะ หรืออะไรที่เรียกว่าวิญญูณ เป็นตัวตนนะไม่ต้องมี

ยิน-เดิน-นั่ง-นอน เป็นสักว่าอริยาบถ

ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยของนามรูป

โรงเรียน ..... ที่ท่านยังไม่รู้จัก

ขอให้ศึกษาให้ดี เมื่อยืน เมื่อเดิน เมื่อนั่ง เมื่อนอน ให้รู้ว่า มันสักว่าอิริยาบถที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งที่เรียกว่า “นามรูป” เท่านั้นหนอ มีอาการที่สมมติเรียกว่า “เดิน” เท่านั้นหนอ ไม่มีตัวกู ผู้เดินหรือก มันเป็นอิริยาบถที่เกิดมาจากการกระทำร่วมกันของ กายกับใจ เมื่อนั่งก็เหมือนกัน เมื่อยืนก็เหมือนกัน เมื่อนอนก็เหมือนกัน

นี่เรียกว่าศึกษาหรือเข้าโรงเรียน หรือกลายเป็นโรงเรียนไป เมื่อยืน-เดิน-นั่ง-นอน ไม่ใช่เดินไปโรงเรียน เดินไปโรงเรียนก็ได้ เดินไปไหนก็ได้ยืน..นั่ง..นอนอยู่ที่ไหนก็ได้ เป็นโรงเรียนไปหมดแหละ เป็นโรงเรียนไปเมื่อมีการยืน-เดิน-นั่ง-นอน

๒. เรียนเมื่อกิน-อาบ-ถ่าย

ที่นี่ให้มันละเอียดหรือยากไปอีกหน่อยก็ว่า เมื่อกิน, เมื่ออาบ, เมื่อถ่าย เมื่อกินอาหาร เมื่ออาบน้ำชำระกาย เมื่อถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ นี่เป็นโรงเรียน เมื่อเวลานั้น เมื่อกำลังกิน กำลังอาบ กำลังถ่าย ถ้าทำให้ดีจะเป็นโรงเรียนที่ละเอียดที่ดีที่สุด

๓. เรียนเมื่อเจ็บไข้

กระทั่งเวลาเจ็บไข้ พอเจ็บไข้มันก็ตรงโฮ ๆ ๆ ๆ ๆ ไม่รู้ อะไรเป็นอะไร ไม่ได้ศึกษาไม่ได้เล่าเรียน เพราะมันไปมี “ตัวกู” จะตาย ๆ ๆ ๆ เพราะความเจ็บความไข้ ไม่ได้ศึกษาเรื่องความเจ็บ

ความเข้าใจที่จริงความเป็นจริงความเป็นโรงเรียนเป็นห้องเรียน หรือเป็นตัวการศึกษา เป็นตัวผู้เรียนเป็นตัวผู้สอนให้เสร็จเลย สิ่งทีประพฤติกระทำอยู่นั้นมันจะเป็นการศึกษาไปหมด เป็นตัวผู้เรียน แล้วก็เป็นผู้สอนให้รู้ แล้วก็เป็นผู้ที่จะสอบไล่ แล้วก็จะเป็นผู้ตัดสินว่าจะสอบไล่ได้หรือตก

๔. เรียน เมื่อทำหน้าที่

หาเลี้ยงชีพ - บริหารร่างกาย

ที่นี้ก็จะต้องไปในทางที่เรียกว่า เกี่ยวข้องกับมนุษย์อยู่เป็นประจำ เมื่อทำหน้าที่หน้าที่ในอาชีพกิติ หน้าที่ในการบริหารร่างกายกิติ คนเรามีหน้าที่ที่เป็นหลักใหญ่ ๆ อยู่ ๒ หน้าที่ คือหน้าที่ที่จะต้องหาเลี้ยงชีวิต ให้ชีวิตรอด หามา...ปัจจัยต่าง ๆ เพื่อให้ชีวิตรอด นี่เป็นหน้าที่อาชีพ แล้วก็บริหารร่างกายด้วยสิ่งที่มีอยู่..เงินทอง ข้าวของ ทรัพย์สมบัติ บริวาร เพื่อนฝูงมิตรสหาย ลูกเมียอะไรก็ตาม ส่วนที่ต้องบริหารร่างกายให้ถูกต้องที่สุด ดีที่สุด มีผลดีที่สุด ได้รับประโยชน์ดีที่สุด นี้เรียกว่า“หน้าที่”

เมื่อทำหน้าที่ใดก็ตาม มันจะเป็นโรงเรียนขึ้นมาทันที มันจะมีการทำผิดทำถูก มันจะลงโทษหรือมันจะให้รางวัล มันจะสอบไล่ตกหรือสอบไล่ได้ เสร็จอยู่ในตัวเมื่อทำหน้าที่ โดยที่ไม่ต้องมีใครมารู้มาเห็นก็ได้ มันก็ทำได้ แล้วผิดก็ได้ถูกก็ได้ เราก็รู้อยู่คนเดียวก็ได้ เมื่อมีการทำหน้าที่

๕. เรียนเมื่อคบหาสมาคม

ที่นี้เมื่อมีการคบหาสมาคม ข้อนี้เป็นโรงเรียนที่เรียนยากเหมือนกัน ถ้าใครสอบไล่ได้ดีเรียนได้สำเร็จคนนั้นจะมีความสุขสบายที่สุด ไม่มีศัตรู มีแต่มิตรสหาย ถ้าเข้าโรงเรียนในข้อนี้ได้นะ

เมื่อเกี่ยวข้องกับบุคคลที่สองจากเราขึ้นไปแล้ว ก็ให้ถือว่า เป็นเรื่องสมาคม เป็นเรื่องสังคม ต้องทำให้ถูกต้อง ๆ ๆ ๆ ๆ ทุกกระเปาะนิ้ว ทุกวินาที นี่เรียนเมื่อมีการสังคม

๖. เรียนเมื่อมีศัตรู

แล้วมันก็ยังมีความเกี่ยวเนื่องกันออกไปถึงว่า เมื่อมันมีศัตรู เมื่อมันไม่มีการสมาคมที่ถูกต้อง มันมีศัตรูระดมจะทำร้ายหรือทำลาย มันเป็นโรงเรียนที่เรียนยาก

ตอนนี้โรงเรียนนี้เรียนยากแล้ว เป็นชั้นเรียนที่เรียนยากแล้ว ก็ต้องเรียนให้ได้ เอาชนะให้ได้ อย่าใช้วิธีโกงเวลา อะไรที่ใช้กำปั้นชกหน้ามัน ไขปากตำมัน ไขป็นยิงมัน อย่าต้องถึงอย่างนั้นเลย มันก็เรียกว่าเรียนในชั้นเรียนที่ยากที่สุดคือเมื่อเผชิญหน้ากันกับศัตรู

๗. เรียนเมื่อได้รับความวิบัติ

ที่นี้ดูต่อไปอีกก็ว่า เรียน..เรียนอย่างยาก อย่างลำบาก เหลือประมาณ ก็คือเมื่อได้รับความวิบัติ ซึ่งคนทั่วไปมักจะเรียกว่า “โชคร้าย” โชคร้าย..ดวงไม่ดี..ผีเข้าตัวพลอยอะไรไปหมด

นี่ก็เรียนลำบากเหมือนกันเมื่อประสบกับวิถีตามธรรมชาติ คือตามกฎอิทัปปัจจยตา ก็ได้ โรงเรียนตอนนี้เรียนยากที่สุด สอบไล่ก็ยากที่สุด ธรรมชาติวิถีบางอย่าง เราก็ไม่มีทางที่จะต่อสู้ อย่างพายุพัดถล่มทั้งบ้านทั้งเมืองทั้งจังหวัดมันเป็นโรงเรียนที่เรียนยาก แต่ถ้าเรียนได้ก็ดีมาก คือหัวเราะเยาะได้ เตรียมไว้บ้างสิ เตรียมไว้บ้าง ถ้าเผื่อพายุมันมาพัดบ้านเรา เหมือนพัดที่ตะลุมพุกที่ชุมพรวันก่อนนี้ ถ้ามันมาที่บ้านเราตรงนี้บ้าง ฉันจะหัวเราะเยาะแก เตรียมไว้แบบนี้ เตรียมเข้าโรงเรียนไว้แบบนี้

ธรรมชาติเลวร้ายๆ ร้อนจัดจนตาย หนาวจัดจนตาย ไม่มีอะไรจะกินจนตาย ซึ่งมีอยู่บ่อยๆ ในโลกนี้ บ้านเรายังดี ยังไม่เคยพบหนาวจนตาย ร้อนจนตาย ไม่มีอะไรจะกินจนตาย ยังไม่เคยพบในบ้านเรา แต่มันก็มีในโลกนี้ เวลานั้นนะเป็นเวลาที่ต้องเรียน ต้องเข้าโรงเรียน ต้องรู้จัก ต้องสอบไล่ให้ได้

ในการที่จะทำจิตให้มันสูงขึ้นไป ให้มีจิตสูงขึ้นไปตอนนี้ เป็นเวลาที่เรียนยาก เติมธรรมะลงไปในชีวิตนี้ยาก เอากิเลสออกไปเสียจากชีวิตนี้มันก็ยาก พัฒนาของที่ยังไม่เจริญ ยังดิบยังต่ำยังโง่งอยู่ ให้มันเจริญนี้ก็ยาก นั่นนะเป็นโรงเรียน

เลื่อนชั้นชีวิตโดยไม่ต้องไปหาใครที่ไหน ทำของตัวเอง หรือว่าจะรู้ธรรมะจากพระพุทธรูปเจ้ามาก่อน แล้วก็มาเรียนเอง เป็นธรรมะในความรู้สึกของตัวเอง ก็เรียกว่าเรียนเองเหมือนกัน เลื่อนชั้นจิตใจให้สูงขึ้นไป ก็เรียกว่าเข้าโรงเรียนชั้นเลิศเลื่อนชั้นจิตใจให้ได้

เรียนอย่างไร ?

เรียนเมื่อมีการกระทบทางอายตนะ

รู้จัก “อายตนิภรณ์” ให้ดี ๆ

ที่นี้ก็มาดู ในรูปแบบที่ ๓ ที่ว่า “เรียนอย่างไร ?” เรียนที่
ไหนพูดแล้ว เรียนเมื่อไรก็พูดแล้ว ที่นี้จะพูดว่า เรียนอย่างไร

ไอ้เรียนที่ดีที่สุด ชั้นเลิศชั้นสูงที่สุด ก็เมื่อมีการกระทบทาง
อายตนะ เข้าใจว่าคำนี้คงเข้าใจกันดีอยู่แล้ว คล่องกันดีอยู่แล้ว
เพราะพูดกันอยู่เสมอ ๆ “มีการกระทบทางอายตนะ” เมื่อนั้น
นะเป็นโรงเรียนอย่างยิ่ง เป็นบทเรียนอย่างยิ่ง เป็นหน้าที่สำคัญ
อย่างยิ่ง พลาดก็คือตาย ทำถูกก็คือรอด

เมื่อตากระทบรูป

จะโง่หรือจะฉลาด

เมื่อหูกระทบเสียง

จะโง่หรือจะฉลาด

เมื่อจมูกกระทบกลิ่น

จะโง่หรือจะฉลาด

ลิ้นกระทบรส

จะโง่หรือจะฉลาด

ร่างกายสัมผัสสิ่งที่มากระทบผิวหนัง

จะโง่หรือจะฉลาด

จิตรับอารมณ์จากความรู้สึกภายนอกทางกายเข้าไปแล้ว

จะทำอย่างไรหรือจะทำอย่างฉลาด

เรียกว่าเมื่อมีการกระทบทางอายตนะ มันเป็นเรื่อง ก.ข.

ก.กาที่สุด แต่มันก็เป็นเรื่องลึ้ม เรียนแล้วลึ้ม เรียนแล้วลึ้มที่สุด

เหมือนกัน ก.ข. ก.กานี้เรียนไม่รู้จักรับจักได้

โรงเรียน ..... ที่ท่านยังไม่รู้จัก

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ข้างใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณอยู่ข้างนอก พอมาถึงกันเข้ามันก็เกิด วิญญาณ วิญญาณทางตา วิญญาณทางหู วิญญาณทางจมูก วิญญาณทางลิ้น วิญญาณทางกาย วิญญาณทางใจ เมื่อ ๓ อย่างนี้ ถึงกันอยู่ ทำหน้าที่ร่วมกันอยู่นี้ก็เรียกว่า “ผัสสะ”

มีผัสสะแล้วก็ต้องมี “เวทนา” มีเวทนาแล้วก็ต้องมี “ตัณหา” มี “อุปาทาน” ต่อไป เอาเพียง ๕ ชั้นตอนหรือ ๕ กลุ่ม นี้ก็มากพอแล้ว เรียกว่า “อายตนิกรรรม” ธรรมชาติที่เนื่องกันอยู่กับอายตนะ

กำลังเข้าโรงเรียนชั้นที่ยากที่สุด

เวลาจำกัดที่สุด

หมวดที่ ๑ มี ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่า “อินทรีย์ ๖” หมวดที่ ๒ มี ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ นี้เรียกว่า “อารมณ ๖” แล้วก็เกิดวิญญาณ ไปตามอายตนะทั้ง ๖ เรียกว่า “วิญญาณ ๖”

อายตนะภายนอก-อายตนะภายใน-วิญญาณ ทั้ง ๓ ประการนี้ทำหน้าที่กันอยู่ก็เรียกว่า “ผัสสะ” ผัสสะ ๖ มีชื่อตามอายตนะภายใน คือ ตา หู เป็นต้น แล้วก็สัมผัสทางตา สัมผัสทางหู สัมผัสทางจมูก ฯลฯ

ครั้นสัมผัสแล้วมันก็มี “เวทนา” เรียกชื่อตามอายตนะและสัมผัส เวทนาทางตา เวทนาทางหู เวทนาทางจมูก ฯลฯ

๕ ชุดๆ ละ ๖ เป็น ๓๐ นี้สำคัญนัก นี้เรียกว่า เมื่อมีการกระทบทางอายตนะ มันจะรวมอยู่ใน ๕ หมวดนี้

อายตนะภายใน ๖ อายตนะภายนอก ๖

วิญญาณ ๖ ผัสสะ ๖ เวทนา ๖

กำลังเป็นอยู่ในลักษณะนี้เรียกว่า เข้าโรงเรียนชั้นที่ยากที่สุด ชั้นที่เวลาจำกัดที่สุด ให้เวลาเป็นวินาที ทำผิดก็ผิด สอบไล่ตก ถ้าแก่งังจริง ก็ทำถูกในเวลาหนึ่งวินาที เรียนดีที่สุด เรียนได้สูงที่สุด

เมื่อกระทบทางอายตนะ

สำคัญที่สุด เมื่อมีผัสสะ

เมื่อกระทบทางอายตนะ เมื่อมีผัสสะ ตอนนั้นแหละสำคัญที่สุด ถ้าไม่มีวิชา ไม่มีปัญญา ไม่มีสติเข้ามาเกี่ยวข้อง มันก็เป็นผัสสะโง่ ผัสสะหลับหูหลับตา มันพร้อมที่จะเกิดเวทนาโง่ เกิดความรู้สึกสุขอย่างโง่ เกิดความรู้สึกทุกข์อย่างโง่ เกิดความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์อย่างโง่

โง่เพราะอะไร โง่เพราะว่าไปจับยึดเอาว่าเป็นของจริง เป็นของตน ถ้าผัสสะโง่ แล้วมันก็ไปจับยึดเอาเวทนานั้นมาเป็นเรื่อง เป็นราวอย่างโง่เขลาไปอีก แล้วก็ต้องเกิดความทุกข์ เพราะเวทนาโง่ คือเวทนาที่สวยงามสนุกสนานเอร็ดอร่อย ก็ทำให้เกิดความโลภหรือราคะ เวทนาที่ไม่สวยไม่อร่อยไม่สนุก ก็ทำให้เกิดโทสะหรือโกรธะ กิเลสประเภทนั้น ถ้ามันไม่แน่ว่าสุขหรือทุกข์ มันก็เกิดความผูกพันหลงไหลติดตามต่อไป ว่ามันจะมีอะไรวิเศษอย่างไร

โ ร ง เ รี ย น ก็ทำนยังไม่รู้จัก

ก็เกิดโมหะ เมื่อหลงในเวทนาเหล่านี้แล้ว ก็เกิดกิเลสได้ครบทุก
อย่างทุกประการ

ถ้าเอาชนะไม่ได้ ควบคุมไม่ได้ จะเป็นชีวิตที่เอาไฟสุ่มเจ้าของ

ขอให้เรารู้ไว้ว่ามันเป็นเรื่องที่ละเอียด ควบคุมยาก แต่ก็
เป็นเรื่องที่จำเป็นที่สุด ถ้าเอาชนะไม่ได้ควบคุมไม่ได้ ก็คือยิ่งกว่า
“ชีวิตที่กัดเจ้าของ” มันจะยิ่งกว่าชีวิตที่กัดเจ้าของ มันจะเป็น
“ชีวิตที่เอาไฟสุ่มเจ้าของ” ไม่ใช่เพียงแต่กัดเจ้าของ

ขอให้สนใจกันให้ดี ๆ รู้จักธรรมชาติอันละเอียดที่เรียกว่า “อาย
ตนิกรธรรม” กันไว้ให้ดี ทุกคน ๆ ๆ ๆ

อายตนิกรธรรม หมวดที่ ๑ เรียกว่า “อายตนะภายใน” คือ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

หมวดที่ ๒ เรียกว่า “อารมณ์” คือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์

หมวดที่ ๓ เรียกว่า “วิญญาณ” วิญญาณทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

หมวดที่ ๔ เรียกว่า “ผัสสะ” ผัสสะทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

หมวดที่ ๕ เรียกว่า “เวทนา” เวทนาทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

นี่คือสิ่งที่มีอยู่กับชีวิตจิตใจ ตลอดวันตลอดคืน มากบ้าง

โรงเรียน ..... ที่ท่านยังไม่รู้จัก

น้อยบ้าง รู้สึกเต็มรู้สึกบ้าง ครึ่งรู้สึกบ้าง ไม่รู้สึกก็มี มันเกี่ยวข้องกับชีวิตหรือมันเป็นตัวชีวิตเสียเอง เรียกว่า “อายตนิกธรรม” ธรรมชาติที่เป็นไปทางอายตนะ

จะเรียนจะเข้าโรงเรียนให้ดีที่สุดให้สูงที่สุด ก็เมื่อมีการกระทบทางอายตนะแล้วควบคุมได้จัดการได้ ดับปัญหายุ่งยากได้แล้วมันก็จะไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดกิเลสเรื่อย ๆ ไป มันก็หมดไป ไม่มีทางที่จะเกิดกิเลสเรียกว่ามันคลาย คลายออก คลายออกจนหมด จนไม่มีกิเลสที่จะเกิด ไม่มีอุปาทานที่จะเกิด มันก็สำเร็จการศึกษา ในโรงเรียนของพระธรรม จบการศึกษาในโรงเรียนของพระธรรม ในโรงเรียนของพระพุทธเจ้า ในโรงเรียนของธรรมชาติ

เรียนเมื่อถูกอิทัปปัจจยตาลงโทษ

ที่นี้ว่าเราจะเอามาใช้กันให้ถูกจังหวะ ให้ถูกจังหวะอย่างไร จะเข้าโรงเรียนหรือจะเอาวิชาความรู้ในโรงเรียน มาใช้ให้ถูกจังหวะอย่างไร มันก็พอจะแยกออกได้ เมื่อเกิดความทุกข์ เมื่อเกิดความทุกข์ตามธรรมดาเนี่ย มีสติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ เอาธรรมะมากำจัดความทุกข์ที่มีอยู่ให้สิ้นไป แล้วไม่ให้ความทุกข์ใดๆ เกิดขึ้นมาได้ นี่ก็เรียกว่า **เมื่อมันมีความทุกข์ พุดให้เป็นสำนวน สักหน่อย ก็ว่า “เมื่อถูกอิทัปปัจจยตาลงโทษ”**

ฟังก็เพราะดี จะเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ไม่รู้ เมื่ออิทัปปัจจยตาลงโทษ คือทำผิดหรือทำถูกต้องกฎอิทัปปัจจยตา ถ้าทำถูกต้องกฎ

โรงเรียน ..... ที่ท่านยังไม่รู้จัก

อิทัปปัจจยตา ก็ไม่ถูกลงโทษ ก็ได้รับประโยชน์ ก็สุขสบายดี พอทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา ก็เตรียมตัว มันจะต้องยิ่งกว่านรก เป็นนรกที่นี้ ยิ่งกว่านรก ถูกอิทัปปัจจยตาลงโทษ เวลานั้นก็เป็นโรงเรียนอย่างยิ่งเหมือนกัน แต่ว่าเราเรียนไว้ก่อนหน้าพอแล้ว ให้สอบไล่ได้เวลาอิทัปปัจจยตาลงโทษ เห็นว่า“โอ้..อิทัปปัจจยตาลงโทษ ไม่แปลกประหลาดอะไร อย่างนี้เอง...อย่างนี้เอง...” ไม่ต้องเป็นทุกข์กับใคร

เรียนเมื่อต้องไปนั่งอยู่ในป่างู

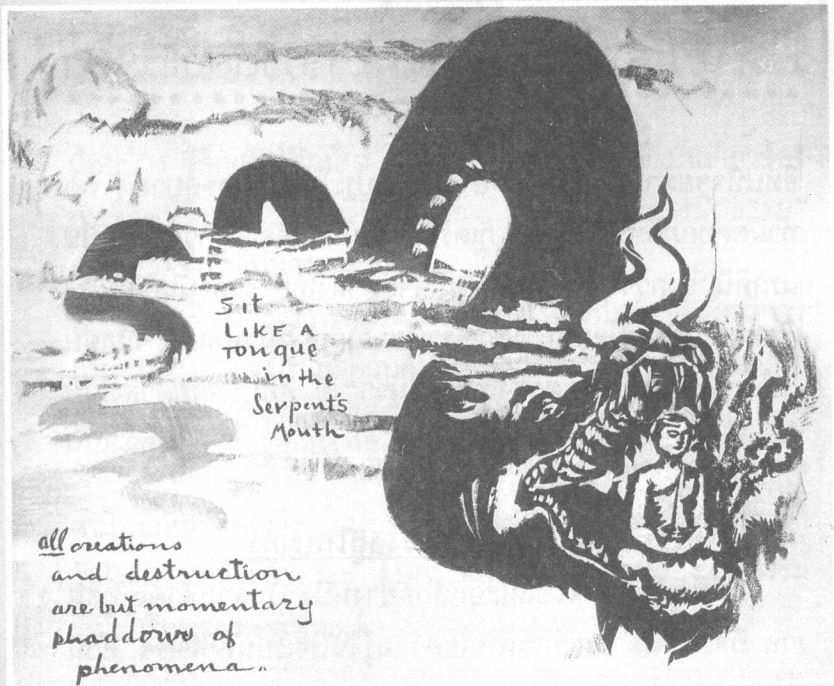
ที่นี้ ก็อยากจะชี้แนะอีกสักอย่างหนึ่ง เวลาที่สำคัญที่สุด เวลาที่จะต้องเข้าโรงเรียนหรือใช้ความรู้ในโรงเรียนให้สำเร็จ คำนี้ก็ต้องขอพูดเป็นอุปมา เป็นคำพูดเปรียบว่าต้องมีความรู้สติปัญญาธรรมะอะไรต่าง ๆ ครบถ้วนบริบูรณ์ เมื่อต้องไป“นั่งอยู่ในป่างู”

รูปภาพในตึกนั้นมีอยู่รูปหนึ่ง นั่งอยู่ในป่างู ระหว่างเขี้ยวงู ไม่ถูกเขี้ยวงู เหมือนลิ้น ลิ้นอยู่ในป่างู ไม่ถูกเขี้ยวงู ฉนใด เราก็นั่งอยู่ในโลกนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์ เต็มไปด้วยอารมณ์ร้าย เต็มไปด้วยศัตรู เต็มไปด้วยความวิบัติตามธรรมชาติ เต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่พึงปรารถนานานาประการ

นี่เรียกว่าเหมือนกับว่านั่งอยู่ในท่ามกลางเขี้ยวงู กระดิกตัว ผิดไปนิดเดียวก็ถูกเขี้ยวงู ก็ตาย

“จงนั่งอยู่ในป่างู โดยไม่ถูกเขี้ยวงู”

อย่าลืมนะ โลกนี้กำลังเป็นอย่างนี้มากขึ้นนะ อย่าอวดดี

อยู่ให้เหมือน ลี้นง ในปากง
 ไม่เคยถูก เขี้ยวง อยู่สุขศรี
 อยู่ในโลก ไม่เคยถูก เขี้ยวโลกีย์
 เป็นเช่นนี้ อุปมา อย่าพินเพื่อน
 คิดดูบ้าง นั่งได้ ในปากง
 ไม่เคยถูก เขี้ยวง อยู่เสมื่อน
 นั่งในห้อง แสนสบาย ภายในเรื่อน
 มีเค้าเงื่อน เหมือนพระ- ภควันต์
 อยู่ในโลก ไม่กระทบ โลกธรรม
 อยู่เหนือกรรม เหนือทุกข์ เป็นสุขสันต์
 ใครมีตา รีบเคารพ นอบนบพลัน
 รีบพากัน ทำตาม ยามนี้เอย ฯ

พุทธทาสภิกขุ

โลกนี้กำลังเป็นอย่างนี้มากขึ้น สิ่งที่เปรียบเหมือนกับเขี้ยวจะงอกงอกมากขึ้นเต็มไปทั่วโลก จะกระดิกตัวยาก กระดิกตัวผิวนิดเดียวก็ถูกเขี้ยว แล้วก็ตาย เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องนั่งอยู่ในปากงูที่เต็มไปด้วยเขี้ยว ได้แก่โลกยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งมีความเป็นอย่างนี้กันมากขึ้น

นี่เรียกว่าพูดอย่างอุปมา “จงนั่งอยู่ในปากงู โดยไม่ถูกเขี้ยว เหมือนลันนงูไม่ถูกเขี้ยว ฉันทใดก็ฉันทนั้น” นี่เรียกว่าอุปมา

เตรียมตัวไว้ให้พร้อม

ที่จะอยู่ร่วมโลกกับคนบ้าที่มันมากขึ้น

นี่ ถ้าจะพูดอย่างไม่อุปมาละ ไม่อุปมาก็คือ เตรียมตัวไว้ให้พร้อมที่จะอยู่ร่วมโลกกับคนบ้าที่จะมีมากขึ้น ๆ เตรียมตัวไว้ให้พร้อมที่จะอยู่ร่วมโลกกับคนบ้าที่มันมากขึ้น ๆ

อย่าหวังว่าคนบ้าจะลดลง ๆ เพราะว่าโลกมันมีความเจริญทางวัตถุ เจริญทางวัตถุท่วมหุ้มห่อหิวขึ้นไป เจริญทางวัตถุเท่าใด คนก็จะเป็นบ้ามากขึ้นเท่านั้น โลกมนุษย์ปัจจุบันนี้จะเต็มไปด้วยคนบ้า จะมากไปด้วยคนบ้า จะเพิ่มคนบ้า ดังนั้นเราเตรียมตัวไว้ให้ดีสำหรับจะอยู่ร่วมโลกกับคนบ้า อย่าให้มีปัญหาใด ๆ

นี่แหละโรงเรียน เรียนแล้ว รู้แล้ว สามารถที่จะผ่าน สอบผ่านสิ่งเหล่านี้ไปได้หมด แม้ว่าโลกนี้จะลुकเป็นไฟ ฉันทก็ยังหัวเราะได้อยู่ นั่นแหละ

โรงเรียนของพระธรรม ของพระพุทธเจ้า

ไม่เก็บค่าเล่าเรียน พร้อมจะสอนให้อย่างยิ่ง

คนก็ยังไม้อา จึงเรียกว่า “โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก”

เอาละ...เรื่องจบแล้ว เข้าโรงเรียนจบแล้วนี่เรียกว่า“โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก” เป็นการพูดจาสบประมาทไปไหม ดูถูกดูหมิ่นมากไปไหม ก็ตอบเอาเองสิ ท่านรู้จักหรือไม่รู้จักเล่า ถ้าท่านไม่รู้จักโรงเรียนนี้ ก็ไม่ได้สบประมาทอะไร

เดี๋ยวนี้มันไม่รู้จักโรงเรียนนี้ ไม่รู้จักโรงเรียนของพระธรรม ไม่รู้จักโรงเรียนของพระพุทธเจ้า ไม่รู้จักโรงเรียนของธรรมชาติ รู้จักแต่โรงเรียนที่มนุษย์ด้วยกัน ที่เขาสร้างขึ้นมากเพื่อเก็บเงินค่าเล่าเรียนเท่านั้นแหละ ไม่รู้จักโรงเรียนของพระธรรม ของพระพุทธเจ้าที่ไม่เก็บค่าเล่าเรียน พร้อมที่จะสอนอย่างยิ่ง คนก็ยังไม้อา จึงขอเรียกว่า “โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก”

วันนี้เอาตามาได้พูดเรื่องโรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก เป็นคำบรรยายในชุดที่เรียกว่า“สิ่งที่ท่านยังไม่รู้จัก” สิ่งที่ท่านยังไม่รู้จัก มีก็สิ่งๆ จะเอามาพูดกันเสียให้หมด ยังไม่หมดนะ..ยังมีอีก สิ่งที่ท่านยังไม่รู้จัก ยังมีอีก ไว้พูดวันหลัง วันนี้มันก็สมควรแก่เวลา และเร็วแรงที่มีอยู่ ต้องขอยุติการบรรยายวันนี้เรื่อง“โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก”

(จาก ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์ ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๓)

หลักการที่ว่า
“เอาเชื้อโรคมาแก้ไขเชื้อโรค” นั้น
นำมาใช้ได้ในการปฏิบัติธรรม
ในพุทธศาสนา

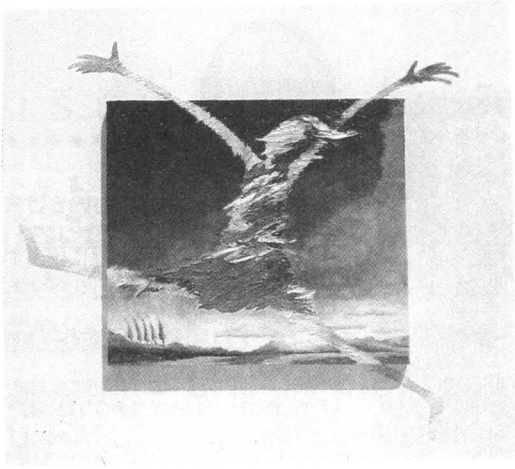
โดยเอากำลังของความโลภ
มาละโมภในการทำความดีหรือบุญกุศล

เอากำลังของความโกรธ
มาอาฆาตโกรธแค้นต่อกิเลส
และความทุกข์
เพื่อทำลายเสียในฐานะศัตรู

เอากำลังของโมหะ
มาหลงในการทำความดีขั้นต้นๆ
แทนการหลงชั่ว

ทั้งนี้เพราะเรามีสิ่งทั้งสามนี้
เป็นเดิมพันอย่างรุนแรงอยู่ในจิตใจ
กันอยู่แล้วอย่างเต็มที่

พุทธทาสภิกขุ

เรียนชีวิต

๕

- ◆ เรียนชีวิต อย่าแสวง จากแหล่งนอก
อย่าเข้าไป ในคอก แห่งคาสตรีไหน
อย่ามัวคิด ยุ่งยาก ให้ผากใจ
อย่าพิจารณา จาระไน ให้งุ่นงัน
- ◆ อย่ายึดมั่น นั่นนี่ ที่เรียกกฎ
มันตรงตรง คดคด อย่างหมดหวัง
จงมองตรง ลงไปที่ ชีวิตัง
ดูแล้วหยิ่ง ลงไป ในชีวิต
- ◆ ให้รู้รส หมดทุกด้าน ที่ผ่านมา
ให้ชิมซาบ วิญญาณ์ อย่างวิศิษฐ์
ประจักษ์ทุกข์ ทุกระดับ กระหับชิต
ปัญหาชีวิต จะเผยออก บอกตัวเอง ๗

พุทธทาสภิกขุ

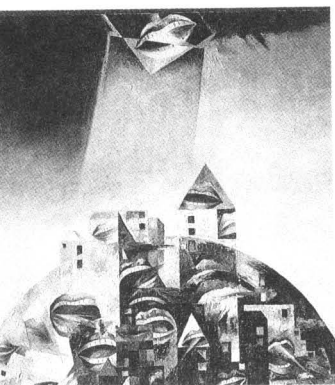
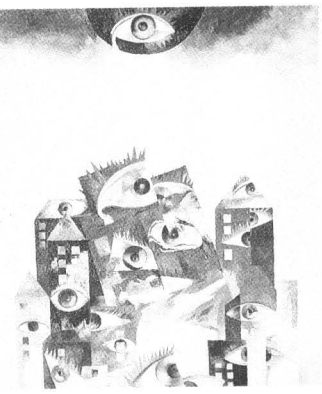
เรียนธรรมะ

- ◆ **เรียนธรรมะ อย่าตะกละ** ให้เกินเหตุ
จะเป็นเปรต หิวปราศรัย เกินคาดหวัง
อย่าเรียนอย่าง ปรัชญา มัวบ้ำดั่ง
เรียนกระทั่ง ตายเปล่า ไม่เข้ารอย
- ◆ **เรียนธรรมะ ต้องเรียน อย่างธรรมะ**
เรียนเพื่อละ ทุกข์ใหญ่ ไม่ท้อถอย
เรียนที่ทุกข์ ที่มีจริง ยิงเข้ารอย
ไม่เลื่อนลอย มองให้เห็น ตามเป็นจริง
- ◆ **ต้องตั้งต้น การเรียน ที่หู, ตา ฯลฯ**
สัมผัสแล้ว เกิดเวทนา ตัณหาวัง-
ขึ้นมาอยาก เกิดผู้อยาก เป็นปากปลิง
“เรียนรู้อยิง ตัณหาดับ นับว่าพอ” ๑

พุทธทาสภิกขุ

เรียนศาสนา

◆ คำนี้ฟัง วนเวียน “เรียนศาสนา”

ไม่แน่ว่า เรียนอะไร ทำไมหนอ
เรียนนักธรรม เรียนบาลี ยังมีพอ
ก็เรียนต่อ กัมมัฏฐาน การวิปัสสนา

◆ เรียนเรียนไป ก็ได้ สักว่าเรียน

บ้างก็เปลี่ยนแปลง เป็นอาพาธ บ้าศาสนา
มีหลายอย่าง บำระท่า เกินธรรมดา
กระหังบ้า ลากยศ อุดนิพพาน

◆ เรียนศาสนา นั้นต้องมี ที่ตา,หู ฯลฯ

ไม่ให้เกิด ทุกข์อยู่ ทุกสถาน
เรียนให้รู้ ตรงที่จะ ชักสะพาน
อย่าให้เกิด อាកาร มารบกวน

◆ เรียนตรงตรง ลงไป ที่ตัวทุกข์

ดูให้ถูก กรรมวิธี ที่กระสวน
สกัดกัน การปรุงแต่ง แห่งกระบวน
จิตปั่นป่วน สงบได้ ทุกข์หายไป ฯ

พุทธทาสภิกขุ

สิ่งรู้จัก ยากที่สุด กว่าสิ่งใด
 ไม่มีสิ่ง ไหนไหน ได้ยากเท่า
 สิ่งนั้นคือ ตัวเอง หรือตัวเรา
 ที่คนเขลา หลงว่ากู รู้จักดี
 ที่พระดี๊อ เณรดี๊อ และเด็กดี๊อ
 ไม่มีรู้หรือ มีสร้าง อย่างหมุนจี๋
 เพราะความรู้ เรื่องตัวกู มันไม่มี
 หรือมีอย่าง ไม่มี ที่ถูกตรง
 อันตัวกู ของกู ที่รู้สึก
 เป็นตัวหลง เหลือลึก ให้คนหลง
 สอนตัวธรรม เป็นตัวจริง ที่ยิ่งยง
 หมดความหลง รู้ตัวธรรม ล้ำเลิศตน ฯ